

‘Door deze stenen krijgen de mensen hun namen weer terug’

Herontdek

Dit is een van de zestien Herdenkingsstenen die de Stichting Herdenkingsstenen Amersfoort geplaatst heeft.

Een zwart marmeren steentje van twaalf bij twaalf centimeter waarop namen van mensen, hun sterfdatum en de plaats van overlijden staat. Verspreid over de stad Amersfoort liggen zestien van deze zwarte stenen. Als je niet goed oplet, zie je ze over het hoofd.

Iris Verhoeven

Je struikelt met je hoofd en je hart en je moet buigen om de tekst te kunnen lezen. Dat is het idee achter het project Herdenkingsstenen. De stenen worden met grote inspanning van Stichting Herdenkingsstenen voor huizen geplaatst van mensen die er voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben gewoond, maar die na de oorlog niet meer zijn teruggekeerd. De eerste zestien Herdenkingsstenen zijn twee maanden geleden verspreid over Amersfoort gelegd. De stichting heeft nog een lange weg te gaan, want in totaal zullen er 436 stenen worden geplaatst. De 72-jarige Klaas Kwakman, penningmeester van de Stichting Herdenkingsstenen, zet zich met hart en ziel in voor dit project. Op een druilerige dinsdagochtend fietst Klaas Kwakman door de binnenstad van Amersfoort. Straat in, straat uit, de regen druppelt zachtjes op zijn blauwe regenjas. Plots steekt hij zijn hand uit en wijst naar een piepklein zwart steentje dat alleen door de kleur afwijkt van de rest van de bestrating. Hij stopt bij de steen en veegt met een doekje het vuil van de steen. De letters worden zichtbaar en hij leest hardop: ‘Hier woonde Krijn van den Helm, vermoord in Amersfoort op 25-08-1944, 31 jaar oud.’ Deze man woonde tijdens oorlog op de Schimmelpenninckkade 13. Het huis staat er nog, maar Krijn van den Helm is na de oorlog nooit meer teruggekomen. Hij werd door de Duitsers beschouwd als terrorist nummer één in Friesland, omdat hij daar veel in het verzet deed. Van der Helm vluchtte naar Amersfoort en ging wonen in het huis dat zich op nummer 13 van de Schimmelpenninckkade bevond. Op 28 augustus 1944 werd hij voor de ogen van zijn zwangere vrouw doodgeschoten door een berucht lid van de Sicherheitsdienst.

‘Het kon niet eerder, want de overlevenden spraken er niet over’

Kwakman blijft naar de steen van Krijn staren tot plots de deur van het huis naast nummer 13 opengaat. ‘Mag ik u iets vragen mevrouw?’, vraagt Klaas Kwakman. De vrouw kijkt hem aan en knikt ja. ‘Wist u dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog een man in het huis naast u heeft gewoond die nooit meer is teruggekeerd?’ Stille. De vrouw wist er niets van af, totdat die kleine zwarte steen vlakbij haar huis werd geplaatst. Ze vindt het idee achter de Herdenkingsstenen erg mooi. Klaas Kwakman houdt wel vaker van dit soort gesprekjes. Hij vindt het nog mooier om het aan de huidige bewoners te vragen, omdat hij dan aan de bewoners een stukje geschiedenis over hun huis kan vertellen.

De fietstocht gaat verder naar de volgende steen. Kwakman vertelt met glinsterende ogen over de plaatsing van de eerste Herdenkingsstenen. Dat de stenen nog niet zo lang geplaatst zijn is te zien aan het witte zand dat eromheen ligt verspreid en de verwelkte bloemen die er naast liggen. Dit jaar is het precies 70 jaar geleden dat Nederland bevrijd is, de plaatsing van de stenen is dus zeer gepast. Op de vraag of de plaatsing van de stenen niet te laat is, antwoordt Kwakman stellig: ‘Het kon niet eerder, want de overlevenden spraken er niet over.’

Hoe moet je aan je kinderen vertellen dat je je zuster hebt zien liggen in Auschwitz, terwijl ze geen gezicht meer had, omdat het door de ratten was opgegeten. Ga je dat aan je kinderen vertellen? Dat kan toch niet? Volgens Kwakman stopten de overlevenden het weg en gingen ze er pas veel later over praten. ‘Je kan het tenslotte niet voor altijd wegstoppen. Het straatnaambordje Havik komt in zicht. Kwakman stopt twintig meter voor huisnummer 15. Voor het huis ligt nog geen Herdenkingssteen, maar die gaat er wel komen. Het is mogelijk om een Herdenkingssteen te adopteren. Harriët Schutter heeft een steen geadopteerd: ‘Het project spreekt mij heel erg aan.’ Schutter wist eerst niet dat het bestond, totdat ze naar het buitenland ging. ‘Ik ben er letterlijk over gestruikeld in een Oost-Duitse plaats.’ Ze stond te schuilen voor de regen onder een zonnescherm en keek naar het opspattende water. Toen zag Schutter een plaatje en las de tekst. Dat was haar kennismaking met de Herdenkingsstenen.

‘Ik kreeg een hele lijst met namen en dacht, ja, hoe moet ik hier nou uitkiezen?’

Die steen komt er voor Elisabeth de Groot-Nooitruist. Waarom Harriët Schutter voor haar heeft gekozen is een moeilijke vraag. ‘Ik kreeg een hele lijst met namen en dacht, ja, hoe moet ik hier nou uitkiezen?’ Uiteindelijk heeft ze voor een plek in Amersfoort gekozen waar ze geregeld langskomt en dat was Havik 15. Achter Elisabeth de Groot-Nooitruist schuilt een triest verhaal. Ze trouwde op haar zeventiende met Izak de Groot. Kort daarna beviel Elisabeth van haar eerste kind Emma, zij is niet ouder geworden dan één jaar. Haar tweede kind, Vrouwtje, overleed na 44 dagen. Daarna kregen ze nog drie dochters: Eva, Catherina en Emma, de laatste vernoemden ze naar het eerste kind. Op 17 maart 1941 overleed haar man aan zijn verwondingen die hij opliep toen

De verschillende namen voor het project

De Herdenkingsstenen van Amersfoort zijn gebaseerd op het project van de Duitse kunstenaar Gunther Deming met zijn Stolpersteine. In eerste instantie wilde Amersfoort ook Stolpersteine, maar nadat hun verzoek driemaal was afgewezen, is de stichting zelf in actie gekomen. Doordat de kunstenaar patent heeft op Stolpersteine koos de stichting voor de naam Herdenkingsstenen. Daarnaast bestaat het project niet alleen in Amersfoort, maar ook in de rest van Nederland. In gehele land is sprake van Stolpersteine, Herdenkingsstenen of Herinneringsstenen. De gedachte erachter is hetzelfde alleen de naam verschilt.

hij hulp bood aan Duitsers die tegen een boom waren aangereken. De lading munitie in de auto ontplofte echter op dat moment. Elisabeth en haar drie dochters doken vlak daarna onder in Amersfoort. Ze werden uiteindelijk door de politie ontdekt en in november 1942 naar Westerbork getransporteerd. In het kamp beviel Elisabeth van een dochter. Het kind werd levenloos geboren, kreeg geen naam en de vader was onbekend. Gelijk na de bevalling werd het gezin op transport gezet naar Auschwitz. Daar werden ze op 24 september 1943 omgebracht in de gaskamer. Elisabeth was toen 27 jaar oud. ‘Je moet maar zo’n leven hebben gehad’, zegt Klaas Kwakman. Dit is één van de vele verhalen die niet plezierig zijn om te horen. Voor één familie moet de stichting zelfs 19 stenen plaatsen, de hele familie is als ware weggevaagd. ‘Het is triest, maar door dit project krijgen de mensen die zijn weggevoerd en nooit meer zijn teruggekomen weer een naam’, aldus Harriët Schutter. Dat is gelijk ook de kernboodschap die de Stichting Herdenkingsstenen wilt doorgeven. ‘Laten we deze mensen niet vergeten’, aldus Klaas Kwakman.

Harriët Schutter staat voor het huis waar Elisabeth de Groot-Nooitruist woonde tijdens de Tweede Wereldoorlog. Voor het huis op Havik 15 zal binnenkort een Herdenkingssteen voor Elisabeth worden geplaatst. Foto's: Iris Verhoeven